

Małgorzata Sadkowska-Todys, Bożena Kucharczyk

WŚCIEKLIZNA W POLSCE W 2011 ROKU

Zakład Epidemiologii Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego
– Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie

STRESZCZENIE

CEL. Celem pracy jest ocena sytuacji epidemiologicznej wścieklizny w Polsce w 2011 roku.

MATERIAŁ I METODY. Ocenę przeprowadzono na podstawie wyników analizy danych z nadesłanych przez Wojewódzkie Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne ankiet: osób szczepionych przeciw wściekliznie po narażeniu w Polsce i ankiet osób szczepionych przeciw wściekliznie po narażeniu w innych krajach oraz danych z rocznego biuletynu „Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2011 roku” (Czarkowski MP i in., W-wa, PZH i GIS) i danych epizootycznych udostępnionych przez Główny Inspektorat Weterynarii.

WYNIKI. W 2011 r. w Polsce zarejestrowano 160 przypadków wścieklizny zwierząt (w 2010 r. – 152 przypadki). Zachorowania zwierząt występowały przede wszystkim w województwie małopolskim, gdzie wzrost liczby przypadków wścieklizny zwierząt obserwuje się od września 2010 r. oraz w województwie podkarpackim. Pojedynczy przypadek wścieklizny lisa zanotowano w województwie śląskim, gdzie nie obserwowano zachorowań od wielu lat. Wścieklizna zwierząt naziemnych wystąpiła również w województwach: lubelskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim. W innych regionach kraju rejestrowano jedynie pojedyncze przypadki wścieklizny nietoperzy.

W 2011 r. zaszczepiono przeciwko wściekliznie 7 543 osoby (w 2010 r. – 7 243), w tym 300 (prawie 4%) z powodu narażenia przez zwierzęta, u których potwierdzono wściekliznę. Wśród osób szczepionych z powodu kontaktu ze zwierzęciem, u którego potwierdzono wściekliznę 68 (ponad 22%) było szczepionych po kontakcie z lisem. Podobnie jak w ubiegłych latach ludzie szczepieni byli przede wszystkim po narażeniu przez psy i koty, u których nie można było wykluczyć wścieklizny – 5 874 osoby (78%).

WNIOSKI. Liczba zarejestrowanych zwierząt, u których potwierdzono wściekliznę, utrzymuje się na zbliżonym poziomie, a sytuacja epizootyczna tej choroby jest dobra. Jest to konsekwencją realizacji programu doustnego szczepienia zwierząt dzikich, wprowadzonego w kraju w 1993 r. Sytuacja epizootyczna w kraju w małym stopniu wpływa na liczbę szczepionych przeciw wściekliznie ludzi, u których doszło do kontaktu ze zwierzęciem, potencjalnie będącym źródłem zakażenia wirusem wścieklizny. Surowica podawana jest w nielicznych przypadkach, w tym także niewielu osobom narażonym przez zwierzęta wściekle lub głęboko zranionym przez zwierzęta, u których nie wykluczono wścieklizny.

Słowa kluczowe: wścieklizna, epidemiologia, Polska, rok 2011

W Polsce istnieje obowiązek rejestracji zachorowań na wściekliznę ludzi, określony w ustawie o chorobach zakaźnych i zakażeniach z dn. 6 września 2001 r. Rejestrowane są także szczepienia ludzi przeciw wściekliznie ponarażeniowe, wykonywane w kraju.

Celem pracy jest ocena sytuacji epidemiologicznej wścieklizny w Polsce w 2011 r. w porównaniu z latami wcześniejszymi.

MATERIAŁ I METODY

Analizę sytuacji epidemiologicznej wścieklizny w Polsce w 2011 r. przeprowadzono na podstawie informacji z ankiet nadesłanych do Zakładu Epidemiologii NIZP-PZH przez Wojewódzkie Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne, w tym: 7 543 ankiety osób szczepionych przeciw wściekliznie po narażeniu w Polsce oraz 117 ankiet osób szczepionych przeciw wściekliznie po narażeniu w innych krajach, danych z: rocznego biu-

letynu „Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2011 roku” (Czarkowski MP i in., W-wa, PZH i GIS) oraz danych epizootycznych udostępnionych przez Główny Inspektorat Weterynarii.

WYNIKI

W 2011 r. w Polsce nie zarejestrowano zachorowania człowieka na wściekliznę. Ostatni przypadek wścieklizny człowieka w kraju zgłoszono w roku 2002.

ZACHOROWANIA ZWIERZĄT NA WŚCIEKLIZNĘ

W 2011 r. zarejestrowano 160 przypadków zachorowań zwierząt na wściekliznę. Od 2001 r. do 2010 r. obserwowano stały spadek liczby wścieklizny zwierząt. Rok 2011 r. jest drugim rokiem, w którym zanotowano pewien wzrost liczby zachorowań na wściekliznę zwierząt. Zachorowania te wystąpiły przede wszystkim w województwie małopolskim i podkarpackim, odpowiednio 60 i 63 zachorowania. W województwie małopolskim zarejestrowano jednak prawie dwukrotny spadek liczby przypadków w porównaniu z rokiem 2010 (118 do 60 zachorowań). Natomiast w województwie podkarpackim liczba ta znacznie wzrosła, w 2010 r. wynosiła zaledwie 13. Ponadto zarejestrowano jeden przypadek wścieklizny lisa w województwie śląskim, w którym wścieklizna nie występowała od wielu lat. W 2011 r. przypadki wścieklizny u zwierząt naziemnych zarejestrowano w 6 województwach. Wściekliznę stwierdzono zarówno u zwierząt dzikich, jak i domowych. Wścieklizna przede wszystkim występowała u lisów – 103 przypadki (ponad 64%), w tym w województwie podkarpackim – 46, w małopolskim – 38, w lubelskim – 12, w warmińsko-mazurskim – 4, podlaskim – 2 i śląskim – 1. Podobnie jak w ubiegłych latach rejestrowano też przypadki wścieklizny nietoperzy. Łącznie zgłoszono 4 wściekle nietoperze, w warmińsko-mazurskim – 2, i w mazowieckim i pomorskim po jednym.

Liczby chorych zwierząt i liczby ludzi szczepionych przeciwko wściekliznie z powodu styczności ze zwierzętami kategorii AB (zwierzę wściekle, wścieklizna potwierdzona laboratoryjnie lub klinicznie), C (wścieklizna u zwierzęcia nie wykluczona) i D (zwierzę zdrowe w momencie ekspozycji) podano w tabelach I i II.

REJESTRACJA OSÓB NARAŻONYCH NA ZAKAŻENIE

W roku 2011 otrzymano 7 543 formularze rejestracji osób szczepionych przeciwko wściekliznie, czyli o 299

(prawie 4%) mniej niż zarejestrowana liczba w druku Mz-56. Szczegółowe dane o szczepieniu ludzi przeciw wściekliznie w poszczególnych województwach zawiera tabela II.

W 65 ogniskach wścieklizny zaszczepiono 300 osób. W porównaniu z rokiem 2010 liczba ta była porównywalna, natomiast znacznie wyższa niż w poprzednich latach (w 2009 r. wynosiła 10, w 2008 r. – 60 osób, w 2007 r. – 91, w 2006 r. – 99). Jednak była zdecydowanie mniejsza niż w 2001 r., w którym wyniosła 3 080 osób.

Najczęściej osoby są szczepione z powodu narażenia przez zwierzęta, u których nie wykluczono wścieklizny. W 2011 odsetek ten wynosił ponad 87% i był podobny do wartości uzyskiwanych w ostatnich czterech latach (tab. II.).

W Polsce w 2011 r. mężczyźni byli nieznacznie częściej szczepieni niż kobiety, choć w grupie wieku powyżej 18 r.ż. częściej szczepione były kobiety (tab. III). Podobnie jak w poprzednich latach, najwyższa liczba szczepień przypadła na II i III kwartał roku (tab. IV). Zaszczepiono ponad 1,5 razy więcej osób mieszkających w mieście niż na wsi. Szczepienia na wsi, jak i w mieście, były najczęściej podejmowane z powodu narażenia przez zwierzęta, u których nie wykluczono wścieklizny (kategoria C) – tabela V.

ŹRÓDŁA NARAŻENIA LUDZI NA ZAKAŻENIE WŚCIEKLIZNĄ

Dane o źródłach narażenia ludzi na zakażenie wirusem wścieklizny zamieszczono w tabelach I, VI i VII. W ogniskach wścieklizny w Polsce w 2011 r. jedno zwierzę chore narażało na zakażenie średnio ponad 4 osoby. Po narażeniu przez zwierzę wściekle zaszczepiono 300 osób. Szczepienia wykonano z powodu kontaktu z 65 zwierzętami chorymi, w tym m. in. 23 lisami i 2 nietoperzami oraz 9 kotami i 10 psami – tabela VI. Jednak podobnie jak w latach ubiegłych najczęstszą przyczyną podejmowania szczepień ludzi było narażenie przez podejrzane o zakażenie zwierzęta domowe takie jak psy i koty – 78% szczepionych (tab. I, tab. VII).

W 2011 r. zaszczepiono 117 osób, u których do narażenia doszło poza granicami kraju. Do narażenia dochodziło zarówno w innych krajach europejskich (np. Ukraina i Rosja), jak również w krajach pozaeuropejskich jak np.: Tajlandia, Indonezja czy Wietnam). Głównie narażenie powodowały psy i koty – u 80 osób (ponad 68%). Najwięcej osób zostało narażonych w okresie wakacyjnym, czyli trzecim kwartale roku – ponad 43%.

SKUTECZNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO SZCZEPIEŃ LUDZI PRZECIWKO WŚCIEKLIŻNIE

Skuteczność szczepień zależy od wielu czynników w tym, obok stosowania wysoko immunogennej szczepionki i surowicy, jest: ciężkość obrażeń zadanych przez zwierzęta chore i podejrzane, czas podania szczepionki po narażeniu i przestrzeganie schematu szczepienia zalecanego przez producenta. W ogniskach zaszczepiono 300 osób, w tym u 8 doszło do uszkodzenia powłok skórnych (pokąsanie lub podrapanie) zaś u 56 oślinienia (tab. VI i tab VIII).

W 2011 r. stwierdzono następujące uchybienia w wykonawstwie szczepień (tab. IX): surowica została podana zaledwie 7 osobom, które miały kontakt ze zwierzęciem chorym na wściekliznę i u których doszło do przerwania powłok ciała. Nie podano zaś żadnej osobie, u której doszło do oślinienia. Ponadto surowice podano jedynie 84 osobom narażonym przez zwierzęta podejrzane o zakażenie. Szczepienie w 7 dniu lub później od czasu ekspozycji rozpoczęto u 1303 osób. Głównym odstępstwem od schematu szczepienia był brak dawki przypominającej lub kontynuowanie szczepień, pomimo wykluczenia wścieklizny u narażającego zwierzęcia.

W 2011 r. nie było nieskutecznego szczepienia człowieka przeciwko wściekliznie. Zgłoszono 19 odczynów po szczepieniu przeciw wściekliznie: 8 miejscowych i 11 ogólnych.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

1. Pomimo, że rok 2011 jest już drugim rokiem, w którym obserwuje się nieznaczny wzrost rejestrowanej liczby wścieklizny zwierząt, to jednak można stwierdzić, że sytuacja epizootyczna tej choroby w Polsce jest dobra, nie uległa pogorszeniu.
2. Stabilna sytuacja epizootyczna wścieklizny w kraju jest konsekwencją realizacji programu doustnego szczepienia zwierząt dzikich, wprowadzonego w kraju w 1993 r.
3. Mała liczba zwierząt wściekłych rejestrowanych na terenie kraju w ostatnich latach, nie wpływa znacząco na zmniejszanie liczby podejmowanych szczepień przeciw wściekliznie wśród ludzi, u których doszło do kontaktu ze zwierzęciem potencjalnie będącym źródłem zakażenia wirusem wścieklizny. Liczba szczepionych od wielu lat utrzymuje się na poziomie 6-7 tysięcy osób.
4. Należy zwrócić szczególną uwagę na podawanie surowicy osobom narażonym przez zwierzęta wściekle lub głęboko zranionym przez zwierzęta, u których nie wykluczono wścieklizny.

Otrzymano: 10.07.2013 r.

Zakwalifikowano do druku: 15.07.2013 r.

Adres do korespondencji:

Dr Małgorzata Sadkowska-Todys

Zakład Epidemiologii

Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego - Państwowy

Zakład Higieny

ul. Chocimska 24, 00-791 Warszawa

email: mtodys@pzh.gov.pl